

परब

ओनलाईन

वर्ष : ७

स्थापना वर्ष : १९६०

ऑक्टोबर : २०१२

अंक : ४

वर्षा अडालजा
प्रमुज

परामर्शनसमिति
रतिवाल बोरीसागर
मध्यस्थ समितिना सव्य

प्रहुल्ल रावल
प्रकाशनमंत्री

तंत्री
योगेश जोषी
सहतंत्री
मोहन परमार

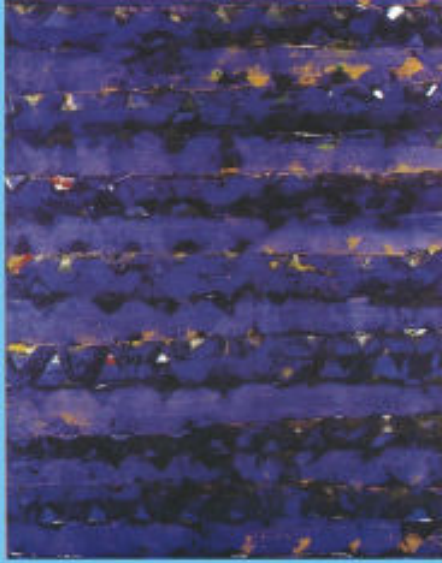
गुजराती साहित्य परिषद

मेघाणी ज्ञानपीठ .०० क. ला. स्वाध्यायमंदिर

गुजराती साहित्य परिषद (प्रकाशन विभाग), गोवर्धनभवन,
गुजराती साहित्य परिषद मार्ग, आश्रम मार्ग, नदीकिनारे, अमदावाद-३८० ००८
फोन अने ईकस : २६ ५८७८४७

Web-site : www.gujaratisahityaparishad.org

www.gujaratisahityaparishad.com

અ નુ ક મ

(પરબ ઓનલાઈન)

- પ્રમુખપદ્દેથી : – ત્યારે એક ચમત્કાર થાય છે, વર્ષા અડાલજા
કવિતા : વૃક્ષ, નલિન રાવલ ^{૨૦૧૧} માયા, પ્રબોધ ર. જોશી ^{૨૦૧૧} તાન્કા, ઉમેશ જોષી ^{૨૦૧૧} ‘તેષાં દિક્ષુ’ના લેખકની સ્મૃતિને, ધીરેન્દ્ર મહેતા
વિદેશી સાહિત્ય : ઝૂંપડપટ્ટીમાંની પ્રાથમિક શાળાનો એક વર્ગ ^{૨૦૧૧} સ્ટીફન સ્પેંડર અનુવાદ : પ્રદીપ ખાંડવાળા
સમીક્ષા/ગ્રંથાવલોકન : ‘ગાંધીજી અને પાંચ સાક્ષરો’ – એક મૂલ્યવાન અભ્યાસ ^{૨૦૧૧} પ્રવીણ દરજી
ગ્રંથ-પરિચય : મોહન પરમાર
પરિષદ-પાથેય : સંકલન : રાજેન્દ્ર પટેલ
આવરણ ચિત્ર વિશે : પીયૂષ ઠક્કર
આવરણ ચિત્ર : સુધાકર યાદવ

(પરબ પ્રકાશન)

અ નુ ક મ

- પ્રમુખપદેથી : - ત્યારે એક ચમત્કાર થાય છે, વર્ષા અડાલજા 4
- કવિતા : વૃક્ષ, નલિન રાવલ 7 ^{૨૪૨} માયા, પ્રબોધ ૨. જોશી 7 ^{૨૪૨} તાન્કા,
ઉમેશ જોષી 7 ^{૨૪૨} 'તેષાં દિક્ષુ'ના લેખકની સ્મૃતિને,
ધીરેન્દ્ર મહેતા 8 ^{૨૪૨} દૂધની કોથળીઓ લેવા જતી સ્ત્રીઓ,
ઈન્દુ જોશી 8 ^{૨૪૨} બે ગઝલ, મનોહર ત્રિવેદી 10 ^{૨૪૨} તું આવ તો
ખરો, મેઘબિંદુ 11 ^{૨૪૨} ચકલીની ગઝલ, ડૉ. કનૈયાલાલ ભટ્ટ 11
^{૨૪૨} આભ-ગાભ હેઠળ, પ્રાણજીવન મહેતા 12
- વાર્તા : લોકમાપન-વ્યવસાય ^{૨૪૨} સુમન શાહ 13, (અ)પ્રત્યાયન ^{૨૪૨}
સતીશ વૈષ્ણવ 20
- નિબંધ : અમારી છાપગર શેરી ^{૨૪૨} મંજુલા ગાડીત 32
- ભારતીય સાહિત્ય : અનુની મમ્મી ^{૨૪૨} પ્રિયા તેંડુલકર અનુવાદ : ડૉ. દેવયાની દવે 40
- વિદેશી સાહિત્ય : ઝૂંપડપટ્ટીમાંની પ્રાથમિક શાળાનો એક વર્ગ ^{૨૪૨} સ્ટીફન
સ્પેંડર અનુવાદ : પ્રદીપ ખાંડવાળા 57
- આસ્વાદ : કવિતાકળા 'ઇન', લા૦ ઠા૦ 'આઉટ' !? ^{૨૪૨} રાધેશ્યામ શર્મા 60
- અભ્યાસ : સંસ્કૃત શબ્દશક્તિઓ અને પાશ્ચાત્ય શબ્દાર્થવિચાર ^{૨૪૨}
ડૉ. યોગેન્દ્ર વ્યાસ 64
- સમીક્ષા/ગ્રંથાવલોકન : 'ગાંધીજી અને પાંચ સાક્ષરો' - એક મૂલ્યવાન અભ્યાસ
^{૨૪૨} પ્રવીણ દરજી 74
- ગ્રંથ-પરિચય : મોહન પરમાર 77
- પરિષદ-પાથેય : સંકલન : રાજેન્દ્ર પટેલ 78
- આવરણ ચિત્ર વિશે : પીયૂષ ઠક્કર 85
- પત્રસેતુ : પ્રજ્ઞા પટેલ 87
- આવરણ ચિત્ર : સુધાકર યાદવ 87
- આ અંકના લેખકો : 88

તમે કોઈ સમારંભમાં ગયા હો, જૂના-નવા મિત્રોને મળતા હો (હવે તો હરણફાળે દોડતા સમયમાં એ જ તો છે મિલનસ્થાનો !) ત્યાં તમારા મોં સામે માઈક ધરી કોઈ ઉત્સાહી પત્રકાર કે યુવા લેખક અચાનક પૂછવા લાગે છે, તમારો ઈમેઈલ આઈડી શું છે ? તમે કમ્પ્યુટર પર લખો છો ? નહીં ? કેમ ? બહુ ઈઝી છે મેમ. હવે તો બધાં જ...

જાણું છું, એ સહેલું છે અને સગવડદાયક પણ. માઉસના એક ક્લિકથી તરત જ લખાણ, એ જ ક્ષણે દુનિયાના કોઈ પણ ખૂણામાં જાદુઈ શેતરંજી પર ઊડીને પહોંચી જાય. કુરિયર, ટપાલ કશી ઝંઝટ નહીં.

વાત તો ખરી છે.

થોડું પાછું પગે ઇતિહાસની કેડીએ જઈએ ! મનુષ્યે કરેલી અગણિત શોધોમાંથી ઉત્તમોત્તમ શોધો કઈ જેના વડે મનુષ્યના જીવનમાં અને સમાજમાં જબરી કાન્તિ આવી હોય ? જવાબમાં કેટકેટલી શોધોની લાંબી યાદી થઈ શકે ! માણસે અગ્નિ પ્રગટાવ્યો, ઓજારો શોધ્યાં, ગુફામાંથી નીકળીને ખેતી કરવા લાગ્યો. ચક્રની શોધ, અનેકાનેક યંત્રોની શોધ... કેટકેટલી શોધ જેનાથી મનુષ્યના જીવનમાં, સમાજમાં આમૂલ પરિવર્તન આણ્યું. જીવન ખૂબ જ સગવડભર્યું આસાથેશવાળું બન્યું. વાહનવ્યવહારનાં અનેક સાધનો થતાં માણસ આખી દુનિયા ખૂંદી વળ્યો, અને અવકાશી ગ્રહોની પણ સફર ખેડવા લાગ્યો.

આ બધી શોધોએ દુનિયાનાં રૂપરંગ બદલી નાંખ્યાં અને માણસને ઢગલાબંધ ભૌતિક સુખો આપ્યાં.

પણ મુદ્રણયંત્રની શોધથી પુસ્તકનું પ્રાગટ્ય થયું, ઈશ્વરના અવતારની લગોલગ આ ઘટનાએ મનુષ્યની આંતરિક કાયાપલટ કરી, એની ચેતનાની વાટ સંકોરી અને એનું ભીતર ઝળહળી ઊઠ્યું.

એ પૂર્વે લખાણ નહોતું એમ થોડું હતું ! હસ્તપ્રતોના અમૂલ્ય ભંડારો છે. પણ તેમાં લખાયેલો શબ્દ એમાં જ કેદ. વિશાળ વાયકવર્ગ સુધી શી રીતે પહોંચે ? પણ પુસ્તક સુલભ બનતાં તેની અસંખ્ય પ્રતોનું પ્રકાશન થઈ શક્યું, વારંવાર થઈ શક્યું. એટલું શક્તિશાળી અને સમર્થ કે જ્યાં સૂરજ ન પહોંચી શકે ત્યાં કવિનો શબ્દ હવાની લહેર બની બધે જ ફરી વળે. એને વળી બંધિયાર વાડાઓ શા કે સાત સમંદર શા ! કોઈ સીમામાં કેદ નથી થઈ શકતું.

મનુષ્યના વિકાસની કેટકેટલી દિશાઓનાં દ્વાર ખોલી નાંખ્યાં ! જ્ઞાનવિજ્ઞાનની શાખાપ્રશાખાઓનાં વટવૃક્ષોએ હરિયાળી કાન્તિ કરી. દેશપરદેશની પ્રખ્યાત મોંઘીદાટ

યુનિવર્સિટીઓમાં જ્ઞાનની અનેક શાખાઓમાં અગણિત વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષણ પામ્યા અને ગરીબની ઝૂંપડીમાં શ્રમજીવી માબાપનાં સંતાન જ્ઞાનસને અજવાળે, ફાટીતૂટી ચોપડીથી પણ ભણી શક્યા. પરીક્ષાના સમયમાં આજે પણ મુંબઈ જેવા ગીચ શહેરમાં રસ્તાના દીવાને અજવાળે વાંચતા જોઈ છું, અનેક ભાષાઓ બોલતો આપણો દેશ. સૌ પોતપોતાની ભાષામાં લખતા, વાંચતા, શિક્ષણ પામતા થયા.

પુસ્તક ચિનગારી છે, આગ પણ લગાડી શકે, દીવોય પેટાવી શકે. બાળેય ખરું ને અજવાસ પણ પાથરે. ચર્ચની અભાધિત અને અમર્યાદિત સત્તાની સામે પડકાર કરનાર તોપગોળા નહોતા, પુસ્તક હતું, પુસ્તકપ્રકાશન-પ્રવૃત્તિ ૧૬મી સદીમાં નવજાગૃતિ અને ધર્મસુધારણાનો જાણે ઈશ્વરી પયગામ લઈને આવી હતી. ધર્મગુરુઓએ લોકોનાં અજ્ઞાન અને અંધશ્રદ્ધાનો લાભ ઉઠાવી, પોતાની મૂઠીમાં કેદ કર્યો હતો. જ્ઞાનના સૂર્યોદયે માણસના મનમાં અજવાસ ફેલાવ્યો.

રૂડા પ્રતાપ મુદ્રિત ગ્રંથોના.

પછી આવ્યું કમ્પ્યુટર.

વીસમી સદીની સૌથી મોટી ઉપલબ્ધિ છે દૃશ્યશ્રાવ્ય માધ્યમો. પ્રકાશનપ્રવૃત્તિ એકદમ હાઈટેક થઈ ગઈ. કમ્પ્યુટરમાં અનેક સૉફ્ટવેર પ્રોગ્રામો શોધાયા અને સમગ્ર વિશ્વને ઇન્ટરનેટથી જોડી દીધું. ઉમાશંકરે વિશ્વમાનવીની વાત ભાવનાત્મક સ્તરે કરી હતી. દુનિયા માટે ગ્લોબલ વિલેજ શબ્દ વપરાવા લાગ્યો અને ઘરે બેસી નાના પડદા પર દુનિયાને છેડે બીજા માનવી સાથે ચેટિંગ કરતો, કેમેરા થકી જોઈ શકતો માણસ એ અર્થમાં, ફિઝિકલી તો વિશ્વમાનવી બની ગયો.

એટલે શું પુસ્તકની જાહોજલાલી ખત્મ થઈ ગઈ ! સુવર્ણયુગ આથમી ગયો ! છાપવાની કડાકૂટ, મશીનો, ગોડાઉન, વેચાણવ્યવસ્થા, બુકશોપ બધું ખર્ચાળ છે, ઝંઝટવાળું છે. નજીવા ખરચે ઇન્ટરનેટ પર મૂકી દો, ઘણાં પુસ્તકો મૂકી દો ને વાચકો વાંચી લેશે. આખરે આ બધી શોધો થાય છે શા માટે ? વધુ સગવડો માટે, સમય બચાવવા, પૈસા બચાવવા.

આપણે તો વાત માંડી હતી કે હું કમ્પ્યુટર પર કેમ નથી લખતો – એ રીતે ન લખતા બીજા સાહિત્યકારો પણ શું કામ નથી લખતા ?

પણ પુસ્તક એટલે પુસ્તક એટલે પુસ્તક.

કમ્પ્યુટર ખિસ્સામાં લઈને કોણ ફરવાનું ? એને જરૂર નથી વીજળીની, મોંઘું કમ્પ્યુટર અને ઇન્ટરનેટ કનેક્શનની આવશ્યકતા નથી. પુસ્તકો ભરેલાં કબાટ એ કેવું રોમહર્ષક દૃશ્ય છે ! હું હળવેથી પુસ્તક હાથમાં લઉં છું, કોઈ પણ જગ્યાએ બેસીને વાંચી શકું છું, પાનાં ઉથલાવું છું. બહુ ગમ્યું તો મિત્રને ભેટ આપું છું.

સુનિતા વિલિયમ્સ હમણાં અવકાશયાત્રાએ છે. સ્પેસ સેન્ટરમાં છ મહિના રહેવાનાં છે. એમની સાથે ગીતા લઈ ગયાં છે.

ઇજિપ્તના પાટનગર કેરોના ભરચક્ક લતાની વચ્ચે છે વિશ્વપ્રસિદ્ધ ઇજિપ્શિયન મ્યુઝિયમ. મારો ગાઇડ મામુદ ખીચ્યોખીચ્ય ભરેલા ખંડોમાંથી એક શો કેસ પાસે લઈ ગયો. એમાં એક જ લાકડામાંથી કોતરેલી જીવંત મનુષ્યાકૃતિ છે, ત્રાંબાનાં પોપચાં, પારદર્શક શ્વેત ક્વાર્ટ્ઝમાં, કીકીમાં કાળો રંગ ભરી આંખો એવી સુંદર બનાવી છે, સાવ સાચુકલી લાગે. ૧૯૬૦માં ખોદકામ કરતાં આ આકૃતિ મળી આવી. મામુદ કહે, મેંમ, તમે લેખિકા છો, સ્ટેચ્યૂને ધ્યાનથી જુઓ, હી ઇઝ અ સ્વીટેડ સ્કાઇબ. પલાંઠી વાળી ગૌરવશાળી મુદ્રામાં લેખક બેઠો છે, ગોઠણ પર કાગળ, હાથમાં કલમ.

હું પ્રતિક્ષા કરું છું અધીરતાથી, જાણે હમણાં એ પહેલો અક્ષર પાડશે અને ચમત્કાર સર્જાશે.

રોજ સવારે લખવા બેસું છું, શ્વેત કોરા કાગળના ફરફરાટથી સુખદ રોમાંચ અનુભવું છું, એ કોરા કાગળ પર શાહીથી અક્ષરો ઊપસતા જાય છે અને હું રોજેરોજ ચમત્કાર સર્જાતો જોઉં છું. કાગળનો સ્પર્શ આજે ચાલીસ વર્ષ પછી પણ પ્રિયતમના સ્પર્શ જેવો રોમહર્ષક લાગે છે.

કમ્પ્યુટરના અનેક ઉપયોગ છે એ અનિવાર્ય છે. માન્યું, પણ રોજેરોજ ચમત્કાર સર્જતા ! અવર્ણનીય સુખ આપતા કાગળ પરના લેખનના બદલામાં હું કશું ન માગું.

વૃક્ષ | નલિન રાવલ

વસંતની
મોહક સંધિકાએ
પર્ણોભરી વૃક્ષની ડાળીઓમાં
ગૂલી
યથેચ્છ
પંખી બધાં
જંપી જતાં
નીડ મહીં સુખેથી.

શિશિરની
ધૂસરસંધિકાએ
નહીં
ક્યાંય પંખી...
ખરી
રહ્યાં પર્ણ
રૂઠે એક એક.

માયા | પ્રબોધ ર. જોશી

ભગવાન વિષ્ણુને
નારદે પૂછ્યું :
ભગવન્ ! માયા એટલે શું ?
ભગવાને કહ્યું :
માયા એટલે મીઠું,
નૈમિષારણ્યમાં
ત્યારથી
લોકો સત્યનારાયણ ભગવાનની
પૂજા કરાવે છે
એમની પૂંજમાં
મીઠાં ઉપર મીઠાં ઉપર મીઠાં
મીઠાં વધારવા માટે.

તાન્કા | ઉમેશ જોષી

ચિર:વિદ્યાય
અચાનક ભૂંસાય
પગ કેડીઓ
ઘનઘોર જંગલ
ઝંખી રહ્યું પગલાં.

‘તેષાં દિક્ષુ’ના લેખકની સ્મૃતિને | ધીરેન્દ્ર મહેતા
એકાદીયે નહિ સરિત ના ડુંગરાયે અહીંયાં,
સૂના ગામે ભ્રમણ કરવા જંગલો જેવું છે ક્યાં ?
ના મોજાં સાગર ઊછળતાં આવતાં વેગવંતાં,
પોઢેલાં સોવર, ઝરણ કિલ્લોલતાં રમ્ય કેવાં ?

ઝૂરી ઝૂરી વિકલ કરતા આમ કોઈ અભાવે —
કોને ચાહે મન ઊલટથી ચાહવા જોગ છે શું ?
સોરાતું આ બચપણ ગયું ને તરુણાઈ ચાલી
જાણ્યું ત્યારે જનપદ બધું આટલે ના સમાયું.

દેશેદેશે ભ્રમણ કરતાં જોયું, આકંઠ પીધું,
ને ચિત્તે સંચિત સકલ સૌંદર્ય તેયે નિતાર્યું,
પાછો એને લઈ અજબ આકાર એવો રચ્યો કે
કેમેરા કે કલમ તુલિકા ભાળ કાંઈ પડે ના !

ઓ રે યાયાવર ! મલક દેખી કયો આમ ચાલ્યા ?
ચાલ્યા જે બે ડગ સફરમાં યાદ શું એ રહેશે ?

સ્ટીફન સ્પેડર

અનુવાદ : પ્રદીપ ખાંડવાળા

આ બાળકોના ચહેરાઓ તો વંટોળિયા મોજાંઓથી ખૂબ દૂર છે.
તેમની ફીકાશની આસપાસ ઊડતા ખડ જેવા એમના ઝાંખરા વાળ આમતેમ
ફરકી રહ્યા છે.
પેલી ઊંચી છોકરી ભારથી એનું માથું નમી ગયું છે;
કાગળ જેવો છોકરો, ઉંદર જેવી ઝીણી આંખોવાળો;
ઠીંગરાઈ ગયેલો, કોઈ વળી ગયેલા હાડવાળા દુર્ભાગીનો દીકરો,
બાપના ગાંઠોવાળા રોગનું એના મેજ પાસેથી પકન કરે છે.
ઝાંખા વર્ગમાં છેક પછવાડે ઉપેક્ષિત બેઠો છે એક મીઠો બદ્ધ,
એની આંખો ખિસકોલીની રમતોનાં સ્વપ્નોમાં રાગે છે,
અહીં નહીં, પણ કોઈ વૃક્ષની ઘટામાં.
પીળાશ પડતી મલાઈ જેવા રંગની દીવાલો દર્શાવે છે
સખાવતો, શેક્સપિયરનું શીશ, વાદળ વિનાનું પ્રભાત,
બધાં શહેરો પર સંસ્કૃતિનો ઘુમ્મટ,
ટાઈરોલ* જેવી ઘંટ અને ફૂલોથી મઢેલી ખીણ,
જગતને જગત બક્ષતો ખુલ્લા હાથવાળો નકશો.
અને તે છતાં, આ બાળકોને મન વર્ગની બારીઓ વિશ્વ છે,
ન કે આ નકશાનું જગત,
જેમાં તેમનું આખું ભવિષ્ય ધુમ્મસથી ચિતરાયેલું છે –
એક સાંકડી શેરી સીસાના આકાશથી સીલ કરાયેલી,
નદીઓ, ભૂશિરો અને શબ્દોના તારલાઓથી બહુ દૂર.
એવી જિંદગીઓ માટે, ધુમ્મસથી અંતહીન રાત્રિ ભર
જે એમનાં સાંકડાં ગાબડાંઓમાં
ખંધાઈથી પડખું ફેરવતી રહેતી હોય છે,
શેક્સપિયર દુષ્ટ નથી ? આ નકશો નરસો દાખલો બેસાડે છે –
વહાણો અને સૂર્ય પ્રેમ તેમને ચોરી કરવા શું નથી લલચાવતાં ?
આ બાળકો એમના કાટમાળના ઢગલા પર

* યુરોપની ઐતિહાસિક જગ્યા.

માત્ર ચામડીઓ ઓઢે છે જેની પર હાડકાં અને ફરીફરી સમા કરાવેલાં ચશ્માં,
 પથ્થરો પર પડેલા બાટલીઓના ટુકડા જેમ ડોકિયું કરતા હોય છે.
 એમનો આખો સમય અને કાળ ધુમ્મસથી તર ઝૂંપડપટ્ટીઓ છે.
 એમના નકશાઓ પર કયામત જેવડું મોટું
 ઝૂંપડપટ્ટીઓનું લાંછન લગાવે.

સિવાય કે, શાસક, શિક્ષક, નિરીક્ષક, મુલાકાતી
 આ નકશો જેમની બારી બને છે અને આ બારીઓ
 જે દફન-ગુફા જેમ એમની જિંદગીઓને દાટી દે છે,
 તોડે ઓ તોડે આને, જ્યાં સુધી કે તેઓ શહેરને તોડી નાખી
 આ બાળકોને હરિયાળાં ખેત બતાવે, અને એમના જગતને
 સુવર્ણ રેત પર નીલી દોડ કરતા કરે અને એમની બાનીઓને
 ચોપડીઓમાં નાગીપૂગી દોડાદોડ કરતી કરે,
 સફેદ અને હરિત પાનાં ખોલે
 એમનો ઈતિહાસ, જેમની ભાષા સૂર્ય છે.

નોંધ : સ્પેંડર (૧૯૦૯-૧૯૯૫) ઈંગ્લંડમાં જન્મ્યા હતા. એમના પિતા પત્રકાર
 હતા અને માતા ચિત્રકાર અને કવયિત્રી હતાં. સ્પેંડર કૉલેજમાં તો ગયા હતા પણ
 પદવી હાંસલ કર્યા વગર કૉલેજ છોડી દીધી. દ્વિ-લિંગી હતા. બ્રિટનમાં અને અમેરિકામાં
 આજીવન અધ્યાપન કર્યું. સ્પેનના આંતરવિગ્રહમાં ફેંકો સામે એમણે ઝંપલાવ્યું હતું.
 ફાસીવાદના વિરોધી હતા અને ઉદ્ધમવાદી હતા, જોકે પાછળથી સામ્યવાદથી એમણે
 છેડો ફાડ્યો હતો. કવિતા ઉપરાંત તેમણે નવલો, નિબંધો, અનુવાદો અને સંપાદનમાં
 સફળતાપૂર્વક હાથ અજમાવ્યો હતો. એમને ‘સર’નો ઈલકાબ મળ્યો હતો. એમની
 કવિતામાં વર્ગ-વિગ્રહ અને અન્યાય સામેની લડતનાં સ્પષ્ટ ઝોંધાણ મળે છે.

‘ઝૂંપડપટ્ટીમાં પ્રાથમિક શાળાનો એક વર્ગ’ એ સમયે લખાયું હતું (૧૯૩૯માં),
 જ્યારે બ્રિટનમાં કલ્યાણરાજ્ય નહોતું સ્થપાયું. એને કારણે ત્યાંનો નીચલો વર્ગ ગરીબીમાં
 સબડતો હતો – આપણા દેશની જેમ. કાવ્યની શરૂઆત નાટકીય છે :

‘આ બાળકોના ચહેરાઓ તો વંટોળિયા મોજાંઓથી ખૂબ દૂર છે.
 તેમની ફીકાશની આસપાસ ઊડતા ખડ જેવા એમના ઝાંખરા વાળ
 આમતેમ ફરકી રહ્યા છે.

પેલી ઊંચી છોકરી, ભારથી એનું માથું નમી ગયું છે;
 કાગળ જેવો છોકરો, ઉંદર જેવી ઝીણી આંખોવાળો;
 ઠીંગરાઈ ગયેલો, કોઈ વળી ગયેલા હાડવાળા દુર્ભાગીનો દીકરો,
 બાપના ગાંઠોવાળા રોગનું એના મેજ પાસેથી પઠન કરે છે.’

કાવ્યમાં વ્યંગ અને કડવાશ ભારોભાર ભર્યા છે અને વેધક કલ્પનો અને શબ્દ-ચિત્રો દ્વારા વ્યક્ત કરાયાં છે :

‘આ બાળકો એમના કાટમાળના ઢગલા પર
માત્ર ચામડીઓ ઓઢે છે જેની પર હાડકાં અને ફરીફરી સમાં કરાયેલાં ચશ્માં,
પથ્થરો પર પડેલા બાટલીઓના ટુકડા જેમ ડોકિયું કરતા હોય છે.
એમનો આખો સમય અને કાળ ધુમ્મસથી તર ઝૂંપડપટ્ટીઓ છે.
એમના નકશાઓ પર કયામત જેવડું મોઢું
ઝૂંપડપટ્ટીઓનું લાંછન લગાવો.’

કવિના રોષની પાછળ ગરીબો માટેની હમદર્દી છે, એમની હતાશા પ્રત્યે તીવ્ર વેદના છે. કવિ પૃથ્વીના નકશાને વિકાસ અને બંધન બંનેનું પ્રતીક બનાવે છે :
‘જગતને જગત બક્ષતો ખુલ્લા હાથવાળો નકશો.’

એની સામે

‘આ નકશો જેમની બારી બને છે અને આ બારીઓ
જે દફન-ગુફા જેમ એમની જિંદગીઓને દાટી દે છે...’

જે નકશાની કવિ વાત કરી રહ્યા છે એ ભદ્ર સમાજના માનસનો નકશો છે. જ્યાં સુધી આ માનસ નહીં બદલાય ત્યાં સુધી ગરીબો માટે શાળાનો વર્ગ કેદ બનીને રહેશે. તો ઉપાય શો ? કવિ કાવ્યાત્મક ઉપાય બતાવે છે.

‘સિવાય કે, શાસક, શિક્ષક, નિરીક્ષક, મુલાકાતી
આ નકશો જેમની બારી બને છે અને આ બારીઓ
જે દફન-ગુફા જેમ એમની જિંદગીઓને દાટી દે છે,
તોડે ઓ તોડે આને, જ્યાં સુધી કે તેઓ શહેરને તોડી નાખી
આ બાળકોને હરિયાળાં ખેત બતાવે, અને એમના જગતને
સુવર્ણ રેત પર નીલી દોડ કરતાં કરે, અને એમની બાનીઓને
ચોપડીઓમાં નાગીપૂગી દોડાદોડ કરતી કરે,
સફેદ અને હરિત પાનાં ખોલે
એમનો ઇતિહાસ, જેમની ભાષા સૂર્ય છે.’

નોંધ : અનુવાદમાં શ્રી રાજેન્દ્ર પટેલ, શ્રીમતી દક્ષા પટેલ, શ્રીમતી લીના ત્રિવેદી, અને શ્રી હસમુખ રાવળના સહયોગ બદલ આભાર.

‘ગાંધીજી અને પાંચ સાક્ષરો’ – એક મૂલ્યવાન અભ્યાસ | પ્રવીણ દરજી

ગાંધીજી અને પાંચ સાક્ષરો : લે. ધીરુભાઈ ઠાકર (સંશોધન), પ્રકાશક : ગુજરાત વિશ્વકોશ, અમદાવાદ, પૃ. ૧૦૪, કિં. રૂ. ૧૦૦/-

આયુષ્યના દસમા દાયકાના મધ્યમાં પહોંચેલા ડૉ. ઠાકરસાહેબની લેખનપ્રવૃત્તિ આજે પણ અવિરતપણે ચાલુ છે. કદાચ, વધુ તીવ્ર રીતે ! તાજેતરમાં જ તેમણે પાબ્લો નેરુદાનાં સ્મરણોના ગ્રંથનો ‘સત્યની મુખોમુખ’ નામે સરસ અનુવાદ આપ્યો છે. આપણા સાક્ષર – સાહિત્યકારોના કેટલાક જાણીતા અથવા તો ઓછા જાણીતા એવા સાહિત્યિક વિવાદોનો ગ્રંથ ‘કેટલાક સાહિત્યિક વિવાદો’ નામથી પણ આપ્યો. અને હવે તે ‘ગાંધીજી અને પાંચ સાક્ષર’ નામનું પુસ્તક લઈને આવે છે. લેખન-સંશોધનની તેમની આ પ્રવૃત્તિ અનેકશઃ નોંધપાત્ર બની રહે છે.

આ પુસ્તકના કેન્દ્રમાં એક તરફ ગાંધીજી છે, તો બીજી તરફ ગુજરાતી ભાષાના પંડિતયુગના અને તે પછીના તરતના સમયના પાંચ સાક્ષરો છે. જેમાં નરસિંહરાવ દિવેટિયા, આનંદશંકર ધ્રુવ, બ. ક. ઠાકોર, કવિ ન્હાનાલાલ અને ક. મા. મુનશીનો સમાવેશ થાય છે. ગાંધીજીનું પ્રવૃત્તિક્ષેત્ર નિઃસીમ રહ્યું છે. તેમનો મૂળ ઉદ્દેશ ભારતના સ્વાતંત્ર્યનો છે, ભારતની પ્રજાને તે માટે તૈયાર કરવાનો છે. દક્ષિણ આફ્રિકાથી પરત આવીને તે અમદાવાદમાં સાબરમતી આશ્રમ સ્થાપી પોતાની પ્રવૃત્તિઓને ચહુદિશ વિસ્તારે છે. આવી યુગપ્રવર્તક વ્યક્તિનો પ્રભાવ ત્યારે માત્ર ભારતમાં જ નહિ, ભારત બહાર પણ રહ્યો હતો. અનેકવિધ વિષયોમાં તેમના મૂળસૌતા સંચરણનું અને અનેકવિધ તત્કાલીન પ્રવૃત્તિઓ વિશેની તેમની ક્રિયા-પ્રતિક્રિયાનું આગવું મૂલ્ય રહ્યું હતું. સત્ય અને અહિંસા તેમની બુનિયાદ હતાં. તેમના વિચારો સાથે ક્યારેક સંમત નહિ થનારાઓને પણ તેમનામાં શ્રદ્ધા હતી, તેમની નિષ્ઠા વિશે તેઓને કશી શંકા નહોતી. અહીં આમેજ કરાયેલા પાંચેય સાક્ષરોની પોતાની આગવી વ્યક્તિમત્તા રહી છે. સાહિત્ય તેમજ ઇતરક્ષેત્રે પણ ગુજરાતમાં અને અન્ય ઇલાકાઓમાં પણ તેઓના કેટલાકનો નિજી પ્રભાવ રહ્યો હતો. ગાંધીજીને વિભિન્ન ક્ષેત્રની અનેક વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓના સંપર્કોમાં, અનેક કારણોસર જેમ આવવાનું બન્યું છે, તેમ આ પાંચ સાક્ષરોના સંપર્કમાં પણ તે આવ્યા છે. તેઓની સાથે રૂ-બરૂ મુલાકાત ઉપરાંત પત્રવ્યવહાર પણ થયો છે. સાહિત્ય અને ઇતર વિષય વિશે વૈચારિક આદાનપ્રદાન પણ રહ્યું છે. સ્વાતંત્ર્ય પૂર્વેની ઘણી ઘટનાઓના પરિચયમાં એમ અહીં વાચક મુકાય છે. અહીં એ નિમિત્તે એક તરફ ગાંધીજીનું વ્યક્તિત્વ, તેમની અનેક વિષયો પરત્વેની સૂઝ-સમજ ખૂલતાં આવે છે, તો પશ્ચિમની કેળવણી ને સંસ્કૃતિની સાથે સાથે પૂર્વની સંસ્કૃતિ સાથે કામ પાર પાડનાર સાક્ષરોની મનોસૃષ્ટિનો પણ પરિચય પ્રાપ્ત થતો જાય છે. ગાંધીજી અને પાંચેય સાક્ષરો

વિશે ક્યાંક મતેક્ય જણાય છે તો ક્યાંક મતવિવિધતાનો પણ અનુભવ થાય છે. ગાંધીજીના કેટલાક વિચારો સાતે અસંમત થતા કેટલાક સાક્ષરોની વિચારજિંદનો, પશ્ચિમ તરફની ભક્તિનો પણ અહીં ખ્યાલ આવે છે. છતાં એક વાત અહીં જોવા મળે છે કે ગાંધીજીના ચુંબકીય વ્યક્તિત્વથી, તેઓ વિચારભેદ હોવા છતાં, અસ્પૃષ્ટ રહ્યા નથી. સમજશક્તિની સાથે ઉભયપક્ષે ક્યાંક મુત્સદ્દીગીરીનો પણ અનુભવ થાય છે. સાથે ઉભયપક્ષે પર્યંતે માન-સન્માન પણ જળવાયેલાં જોવા મળે છે.

શ્રી ઠાકરસાહેબ અહીં પાંચેય સાક્ષરોના ગાંધીજી સાથેના સંવાદની તો સદષ્ટાંત, સાધાર નોંધ લે છે જ, પણ જે તે સાક્ષર વિશે, તેના સર્જન-ઘડતર-પ્રકૃતિ વિશે પણ મિતાક્ષરી પરિચય આપે છે. પરિણામે પેલો સંવાદ અને રચાતો પરિપ્રેક્ષ્ય વધુ રસપ્રદ બને છે. ગાંધીજી સાથેની નરસિંહરાવની પહેલી મુલાકાત, ગાંધીજી કહે કે, ‘શી આજ્ઞા છે ?’ અને ઉત્તરમાં નરસિંહરાવ ‘ફક્ત દર્શનાર્થે આવ્યો છું’ અને પછી ‘Lead kindly Light’ના ભજનનો ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરી આપવાનો ગાંધીજીનો પ્રસ્તાવ, દયામલ ગીદુમલ વિશેનું ગાંધીજીનું લખાણ, નરસિંહરાવનું તે અંગે મનદુઃખ, ને ગાંધીજીની તે સંદર્ભે પ્રાયશ્ચિત કરવાની તૈયારી કે લવંગિકાની સોનાની બંગડીઓ માટેના ઇશારા, સામે નરસિંહરાવની અનીચ્છા, નરસિંહરાવના અંગત દુઃખદ પ્રસંગો પ્રત્યે ગાંધીજીની લાગણી ને અન્ય પત્રવ્યવહાર – આ ઉભયના માનવીય સંબંધોને ઉજાગર કરી આપે છે. આનંદશંકર અને ગાંધીજી – બંનેના સંબંધો બંને પક્ષે નર્યા આદર ભરેલા હતા. આનંદશંકરભાઈને ગાંધીજી પ્રત્યે અપાર ભક્તિભાવ હતો તો સામા પક્ષે ગાંધીજીને પણ આનંદશંકરની બહુશ્રુતતા અને માનવીય સંવેદના માટે માન અને શ્રદ્ધા બંને હતાં. તેથી જ કદાચ ગાંધીજી પુત્ર દેવદાસને ‘હિન્દુ ધર્મની બાબતોથી’ વાંચવા ભલામણ કરે છે. ચાર્લી જેવા ઉપર લખેલા પત્રમાં પણ તેઓ એ પુસ્તક માટે પ્રશસ્તિવચનો લખે છે. ‘હરિજનબંધુ’માં આનંદશંકરના અવસાન નિમિત્તે ગાંધીજીએ આપેલી અંજલિ પણ આનંદશંકર પ્રત્યેની ગાંધીજીની લાગણીની ઘોતક છે ગાંધીજી અને બ. ક. ઠાકોર વચ્ચે ખાસ્સો વૈચારિક મતભેદ રહ્યો છે. બ. ક. ઠાકોર સંદર્ભે શ્રી ઠાકરસાહેબે અહીં સુન્દરમે બ. ક. ઠાકોરની એક વ્યાખ્યાન સભાનું જે વર્ણન કર્યું હતું તે અક્ષરશઃ ટાંક્યું છે. તેમાંથી બ. ક. ઠા.ની પ્રકૃતિ કેવી છે તે પમાય છે. ઠાંડીકૂચ, ગોળમેજી પરિષદ વગેરે બાબતોમાં બ. ક. ઠા. ગાંધીજીથી તદ્દન વિરુદ્ધ દિશામાં વિચારતા હતા. ‘તમારા લોકોનું સ્વરાજ આવશે તો હું ઈંગ્લેન્ડ રહેવા ચાલ્યો જઈશ’ વગેરે બ. ક. ઠા.ના ઉદ્ગારો તેમના એવા વ્યક્તિત્વને અનાવૃત કરી આપે છે. પણ એ જ ઠાકોરનો પાછળથી ગાંધીજી વિશેનો અભિપ્રાય બદલાય છે. ‘મોહનભાઈ’ તરીકે ઉદ્બોધન કરતા બ. ક. ઠા. છેવટે ‘પૂ. ગાંધીજી’ ઉપર આવીને અટકે છે ! ગાંધીજીના અવસાને તે ઊંડો આઘાત અનુભવીને ‘પૂ. ગાંધીજીને’ એવું અંજલિકાવ્ય પણ લખે છે. ગાંધીજીનો માતૃભાષાપ્રેમ, પરિષદનું પ્રમુખપદ, ટાગોરનું વક્તવ્ય અને તેનો અનુવાદ વ. બાબતો પણ અહીં યથાવકાશે પ્રકટતી રહી છે.

ન્હાનાલાલ અને ગાંધીજીના સંબંધોમાં પણ ચઢાવઉતાર જોવાય છે. આરંભે ગાંધીજી

સાથેની મુલાકાતમાં, તેઓને પણ ગાંધીજીએ ‘Lead kindly Light’ના અનુવાદ માટે કહેલું. ગાંધીપ્રભાવિત ન્હાનાલાલ સરકારી નોકરીમાં હોવા છતાં ગાંધીજીની પ્રવૃત્તિઓ માટે તીવ્ર રીતે સકારાત્મક રહ્યા હતા. હરિજનઉદ્ધારની પ્રવૃત્તિમાં પણ જોડાયેલા. ગાંધીજીની ૫૦મી જન્મજયંતી પ્રસંગે ઉમળકાથી તેમણે ‘ગુજરાતનો તપસ્વી’ રચેલું તો આજ ન્હાનાલાલ ગાંધીજીથી છૂટા પણ પડે છે ! ડૉ. ઠાકરસાહેબે પ્રો. રાવળે કરેલા તે અંગેના વિશ્લેષણને અહીં મૂકીને એ સ્થિતિને સારી રીતે સ્પષ્ટ કરી આપી છે. છતાં પાછળના દિવસોમાં કવિના મનમાં પશ્ચાત્તાપ જણાય છે. પણ ગાંધીજીને રૂબરૂ તે વિશે મળવાનું ગોઠવાય તેવા પ્રયત્નો થતા હતા ને કવિશ્રીનું અવસાન થાય છે.

ક. મા. મુનશીની ઉંમર ચારે સાક્ષરો કરતાં ઓછી હતી. વળી મુનશીની ઓળખ એક રોમેન્ટિક સર્જક તરીકેની હતી. તેઓ સક્રિય રાજકારણ સાથે પણ સંકળાયેલા હતા. એ રીતે મુનશી અને ગાંધીજીને અનેક વાર મળવાનું બન્યું છે. બંને વચ્ચે કેટલાક મતભેદો હોવા છતાં મુનશી અન્ય સાક્ષરો કરતાં ગાંધીજીથી વધુ નિકટ હતા. આગળ ઉલ્લેખ્યું છે તેમ, અહીં ગુજરાતી પરિષદ વિશે, ગાંધીજીના તે સમયે રહેલા રાજકીય પ્રભાવ વિશે, કાંગ્રેસના સમ્રાટ પદ વિશે, એમ ઘણી વાતો અહીં આવે છે; મુનશીને અહીં ગાંધીજીની ધરપકડને કારણે ગેરહાજરી ઘણીબધી રીતે સાલે છે. ‘ગુજરાત’ના પ્રથમ અંકમાં તેમણે તેની નોંધ લીધી છે. મુનશીએ કાંગ્રેસ છોડી પણ ગાંધીજીનું સાંનિધ્ય નહોતું તજ્યું. ગાંધીજીના દુઃખદ અવસાન પ્રસંગે તે માત્ર રડ્યા જ નહોતા, ‘હું નિરાકાર થઈ ગયો’ એવો દુઃસહ અનુભવ પણ કરેલો.

આ આખું પુસ્તક એમ એક ચોક્કસ સમયમાં વાચકને લઈ જાય છે. ગાંધીજી અને પાંચ સાક્ષરોના સંબંધ – સંવાદને સુપેરે લક્ષે છે. સાથે સાક્ષરો સમેત ગાંધીજીના ચરિત્રની પણ કેટલીક મૂલ્યવાન રેખાઓ ઊપસી રહે છે. તે સમયની લોકચેતના, સ્વાતંત્ર્ય માટેની લડત, ત્યારનો ઇતિહાસ, સાક્ષરોની મનઃસ્થિતિ વગેરે પણ અહીં પામી શકાય છે. ગાંધીજીના અનેક વિષયના અભિપ્રાયો પણ પામી શકાય છે. કહો કે સામાજિક, રાજકીય, સાહિત્યિક, સાંસ્કૃતિક એમ અનેક રીતે આ પુસ્તકનું મહત્ત્વ રહ્યું છે. એક બીજી બાબત પણ અહીં નોંધવી રહી. શ્રી ઠાકરસાહેબે અહીં મૂકેલી વિગતોને પૂરા તાટસ્થ્યથી, પૂરતા આધારો સમેત આપી છે. સાથે ગાંધીજી કે સાક્ષરોને અજાણતાં પણ અન્યાય ન થાય તેનું પૂરતું ધ્યાન રાખ્યું છે. તેમણે કોઈ એકનો પક્ષ લઈ વિગતોને ક્યાંય તરડી-મરડી નથી. પરિસ્થિતિને જ પ્રમાણથી પ્રકટ થવા દીધી છે. એ રીતે પણ આ પુસ્તકનું મૂલ્ય ને શ્રદ્ધેયતા વધી રહે છે. ઇતિહાસ કે સાહિત્યના ઇતિહાસની સામગ્રી પણ એમ અહીં પ્રાપ્ત થઈ રહે છે.

શ્રી ઠાકરસાહેબનો આવો ખંતતંત લંબાતો રહે અને ગુજરાતના સાહિત્ય-સંસ્કારને તેનો અઢળક લાભ મળતો રહો !

રંગ દરિયો જી રે (કાવ્યસંગ્રહ) : કવયિત્રી નીતા રામૈયા

[પ્રકાશક : શુભમ્ પ્રકાશન, ૩૦૩ (એ), ક્રિષ્ણા વિહાર, ટાટા કંપાઉન્ડ, વિલેપાર્લે (પ.), મુંબઈ-૪૦૦૦૫૬, કિં. રૂ. ૮૦/-]

આ કાવ્યસંગ્રહ નીતા રામૈયાનો પ્રેમવિષયક કાવ્યોનો સંગ્રહ છે. આ સંગ્રહમાં અપ્રગટ કાવ્યો ઉપરાંત અગાઉ પ્રગટ થયેલા એમના કાવ્યસંગ્રહોમાંથી ચૂંટીને પ્રેમવિષયક કાવ્યોનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ ૪૪ રચનાઓ આપણને પ્રેમની અનુભૂતિ કરાવે છે. પ્રથમ રચના ‘રંગ દરિયો જી રે’થી માંડીને ‘વરસાદી રંગત’ સુધીની રચનાઓમાં પ્રેમની જુદી જુદી તરાહો એમણે પ્રગટાવી છે. ‘પ્રેમ’ કાવ્યમાં નીતા રામૈયાની દષ્ટિ સંકેતાત્મક છે. પ્રેમની અનેક શક્યતાઓ એમણે ચીંધી બતાવી છે.

અહીં આ શહેરમાં એક એક હોટલના એક એક ખંડમાં ઝળાંહળાં

થતો પ્રેમ

ઠલવાય છે ટિસ્સુપેપરમાં

ઠલવાય છે પૂમડાં થઈને

ઠલવાય છે ડસ્ટબિનમાં. (પૃ. ૧૦)

પ્રેમની આ સરવાણીમાં ભાવકને તરબોળ કરી મૂકવા જેટલી કાવ્યાત્મક અભિવ્યક્તિ આ કવયિત્રીએ હસ્તગત કરી છે. ‘આજે’ કાવ્યમાં પ્રેમીનું સ્મરણ શબ્દસ્થ થયું છે. આ સ્મરણ ચીલાચાલુ નથી.

એક પછી એક દાણો ચણતી ચકલીના મન જેવું

ફરફરતું મારું મન

એક પછી એક તારી યાદને લઈને આવે છે. (પૃ. ૧૫)

અહીં આવાં તો અનેક કાવ્યો છે. કવયિત્રીએ માત્ર અર્ધાદસ રચનાઓ લખી છે તેવું નથી. અહીં ગીતોમાં પણ એમની હથોટી વરતાય છે.

પહેલે વરસાદે, રાજ, કેમ કરી પામવા

મોસમના અઢળક મિજાજ;

ઊભા રહો તો, રાજ, આંખ ભરી જોઈ લઈ

વાદળ ને વીજના રુઆબ. (પૃ. ૪૨)

આ કાવ્યસંગ્રહમાં બહુધા રચનાઓ અભિધા કક્ષાની છે. ભાવકને જચી જાય તેવાં પ્રેમવિષયક કાવ્યો રચવા કવયિત્રી નેમ લઈને બેઠાં હોય તેવું લાગ્યા વિના રહેતું નથી. જેને કારણે એમને અભિપ્રેત એવી રચનાઓ આપવામાં એ સફળ રહ્યાં છે.

સાહિત્ય સિદ્ધાંત વ્યાખ્યાનશ્રેણી-૨

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ સંચાલિત ક. લા. સ્વાધ્યાયમંદિર દ્વારા આયોજિત 'સાહિત્ય સિદ્ધાંત વ્યાખ્યાનશ્રેણી-૨'માં તા. ૩૦ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૨ ગુરુવારના રોજ 'લુકાય અને સાહિત્યવિચારણા' વિશે ભરત મહેતાએ વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું.

આરંભે ઇતુભાઈ કુરકુટિયાએ ભૂમિકા બાંધી વક્તાશ્રીનો પરિચય આપ્યો હતો. જ્યોર્જ લુકાય જેવા વીસમી સદીના પ્રારંભિક વિવેચક વિશે ભરત મહેતાએ રસપ્રદ વક્તવ્ય આપ્યું હતું, જેમાં 'આધુનિકતાવાદ સમૃદ્ધિ નથી પણ કળાનો નકાર છે.' આધુનિક સાહિત્ય વિશે આવી નુકતેચી કરનાર લુકાય ડાબેરી સાહિત્યચિંતક હતા અને સાહિત્યમાં સંપૂર્ણતા (Totality)નો આગ્રહ રાખતા હતા. લુકાયના જીવન વિશે વિસ્તૃત ચર્ચા કરી તેમણે લુકાયની સાહિત્યવિચારણા અને એની સામેના વિરોધોને રજૂ કર્યા હતા.

આ વ્યાખ્યાનમાં સાહિત્યરસિક ભાવકી ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. લુકાય વિશે ગુજરાતીમાં આજે બહુ ઓછી માહિતી મળે છે ત્યારે આ વિશે બીજું વ્યાખ્યાન પણ યોજાવું જોઈએ એવી સૌએ લાગણી વ્યક્ત કરી હતી. પ્રશ્નોત્તરી દ્વારા આ બેઠક રસપ્રદ બની હતી. અંતે, પારુલ દેસાઈએ આભારવિધિ કરી હતી.

— કૃષ્ણા રાવલ

ગ્રંથ સાથે ગોઠડી

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ સંચાલિત 'ગ્રંથ સાથે ગોઠડી' કાર્યક્રમ અંતર્ગત તા. ૭-૮-૨૦૧૨ના રોજ ઉર્વીબહેન શાહે પ્રતિભા રાયકૃત નવલકથા 'દ્રૌપદી' વિશે વિશદ ચર્ચા કરી હતી. તેમણે વક્તવ્યમાં મહાભારતની કથાવસ્તુનો આધાર લઈને દ્રૌપદીનો કર્ણ, કૃષ્ણ, અર્જુન, દ્રોણાચાર્યની પત્ની, અશ્વત્થામા, અભિમન્યુ વગેરે પાત્રો સાથેના સ્નેહની વિગતે ચર્ચા કરી હતી અને લેખિકાએ મૂળ કથાને પોતાની કલ્પનાથી કેવી રસિક બનાવી છે તેની સોદાહરણ ચર્ચા કરી હતી. ઉપસ્થિત ભાવકોને લેખિકાની શૈલીનું આકર્ષણ સ્પર્શી ગયું હતું. હરીશ ખત્રીએ ઉર્વીબહેનનો પરિચય આપ્યો હતો. ઇતુભાઈએ સૌનો આભાર માન્યો હતો.

— ઇતુભાઈ કુરકુટિયા

અનુવાદ-અભિમુખતા

તા. ૧૪-૮-૨૦૧૨, મંગળવારે ‘અનુવાદ-અભિમુખતા’, ‘બેઠકમાં રાજેન્દ્ર પટેલે ‘અનુવાદની મારી આનંદયાત્રા’ના વક્તવ્યને ત્રણ ભાગમાં વહેંચી ૧. અનુવાદ આજે ૨. અનુવાદ કરવામાં રસ કેમ પડ્યો અને ૩. અનુવાદ કયા અને કેમ કર્યા – પોતાની કેફિયત રજૂ કરી હતી. આજે વૈશ્વિક સ્તરે જોતાં અનેક કારણોસર લોકોનું સ્થળાંતર એટલું બધું વધી ગયું છે કે માહિતીની આપ-લે દ્વારા અનુવાદની પ્રવૃત્તિએ એક જુદા પ્રકારની ભૂમિકા ઊભી કરી છે. એટલે જ ૨૧મી સદી અનુવાદની સદી તરીકે ઓળખાય તો નવાઈ નહિ. વળી તેમણે આ પ્રવૃત્તિને text પૂરતી મર્યાદિત ન રાખતાં એમ પણ કહ્યું કે આજે માધ્યમોની અદલા-બદલી થવા માંડી છે. તો કોઈ એક નવલકથા પરથી ફિલ્મ બને એ પણ અનુવાદ છે. જોકે આને ‘રૂપાંતરણ’ કહેવું વધુ ઉચિત લેખાશે. ઉપરાંત તેમણે અનુવાદ કરતાં જે આનંદ પ્રાપ્ત થયો તેની વાત કરતાં કહ્યું કે સાહિત્યના નાતે જગતના સાહિત્યમાં ફાંફાં મારવા ગમે અને લગભગ ૨૫૦-૩૦૦ વાર્તાઓ વાંચ્યા પછી ૧૪-૧૫ વાર્તાઓના અનુવાદ થાય. આ આખી પ્રક્રિયાથી સમજ તથા સંવેદન સંકોરાય છે, ભાષા-સજ્જતા વધે છે. ધ્વન્યાર્થ સહજતાથી પકડાય છે અને આ આખી પ્રક્રિયા પડકારરૂપ બને છે. ત્યાર બાદ તેમણે અમેરિકન નવલકથાકાર જેરોમ વાઇલ્ડમેનની ટૂંકી વાર્તા – ‘My father sits in the dark’નો પોતે કરેલો અનુવાદ ‘મારા બાપુજી અંધારમાં બેસી રહે છે’નું પઠન કર્યું. ભાવક શ્રોતાઓએ રસપૂર્વક આ શબ્દસંવેદન માણ્યું.

તા. ૧૧-૦૮-૧૨, મંગળવારે ‘અનુવાદ-અભિમુખતા’ની બેઠકમાં પુસ્તકરસિયા પ્રાધ્યાપક સંજય ભાવેએ ‘ચાર્લ્સ ડિકન્સ, ગાંધી અને ગુજરાતી’ વિષય પર વક્તવ્ય આપ્યું હતું. ડિકન્સની આ જન્મ-દ્વિશતાબ્દીના વર્ષે તેમની લોકપ્રિયતાની વાત કરતાં તેમણે બ્રિટનના બાળકોને ટાંકતાં કહ્યું, “Of Dickens is dead, Santa Claus is dead.” ડિકન્સને ગાંધીજી અને ગુજરાતી ભાષા સાથે જોડતાં તેમણે કહ્યું કે ગાંધીજીએ કોશિયો પણ સમજી શકે એવી ભાષાનો આગ્રહ રાખ્યો છે તેવી ભાષા ડિકન્સની નવલકથાઓમાં જોવા મળે છે. ડિકન્સે લકેલી નવલકથાઓમાંથી માત્ર બે – ‘A tale of two cities’ અને ‘Great Expectations’ – આખી કૃતિઓ ગુજરાતીમાં અનૂદિત થયેલી છે. બાકીની કૃતિઓના સારાનુવાદ, રૂપાંતરણ કે ભાવાનુવાદ મળે છે. પ્રખ્યાત હાસ્યલેખક જ્યોતીન્દ્ર દવે પર પણ ડિકન્સનો ઘણો પ્રભાવ પડ્યો છે. શ્રી ભાવેએ ડિકન્સની અનૂદિત કૃતિઓનું જાણે એક દસ્તાવેજી ચિત્ર રજૂ કર્યું અને આવા અલભ્ય સાહિત્યનું રિપ્રિન્ટ અગર ડિજિટલાઇઝેશન ઝડપથી કરી લેવું જોઈએ તેવું સૂચન પણ કર્યું. આવા સ્વાધ્યાયલક્ષી વક્તવ્યનું શ્રોતાઓએ જિજ્ઞાસાપૂર્વક શ્રવણ કર્યું – ચર્ચા કરી.

– રૂપા શેઠ

શ્રીમતી એનીબહેન સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહન નિધિ

શ્રીમતિ એનીબહેન સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહક નિધિ અંતર્ગત સન્નિષ્ઠ સાહિત્યકાર ધીરુબહેન પટેલની પ્રેરણાથી અમદાવાદમાં ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ખાતે સ્ત્રી-સર્જકોની નિયમિત બેઠકો યોજાતી રહે છે. દરેક બેઠકમાં ચોક્કસ સ્વરૂપને અનુલક્ષીને બહેનો પોતાનું સર્જન સુપેરે પ્રસ્તુત કરે છે ત્યારે જે-તે વિષયના નિષ્ણાત સર્જકોનું માર્ગદર્શન પણ બહેનોને સાંપડતું રહે છે. તા. ૧૦-૯-૨૦૧૨ના રોજ બહેનોએ પ્રોત્સાહક સંખ્યામાં હાજર રહી સ્વરચિત કાવ્યોનું પઠન કર્યું. એમની એ મૌલિક અને અપ્રગટ રચનાઓને કવયિત્રી ઉષાબહેન ઉપાધ્યાયે ખૂબ રસપૂર્વક-ધ્યાનથી સાંભળી અને એમના ચીવટપૂર્વકનાં અવલોકનને એમણે સચારુ ઢબે નમ્ર સૂચન સ્વરૂપે જાણે કે સરળતાથી વહેતાં કર્યાં. બહેનોએ લોકઢાળનાં ગીતો, ગઝલ સમ સ્વરૂપો, અછાંદસ કાવ્યો અને અનુભવના નિચોડ સમાન કાવ્યો રજૂ કર્યાં ત્યારે કંઈક વધુ અને નવીન શીખવાની તેમની ધગશ અને ઉત્કંઠા છતાં થયાં. પોતાની સર્જન યાત્રાના પરિપાક રૂપે ઉષાબહેને અમૂલ્ય સૂચનો કરતાં કહ્યું કે બહેનો હીરાબહેન પાઠક, દીપકબા, સવિતાબહેન અને ગીતા પરીખની જેમ નિજી સંવેદનોને અભિવ્યક્ત કરવા સજ્જ બને. “સામાજિક માળખાથી પર થઈ બહેનોની ચેતના કળા સ્વરૂપે ખીલે, સર્જક એ સર્જક છે – એમાં સ્ત્રી-પુરુષનો ભેદ ન હોય” એવા યશવંત શુક્લના અવતરણને ટાંકી ઉષાબહેને કહ્યું કે નક્કર અનુભવોમાંથી બહાર નીકળી બહેનો આત્મ-આવિષ્કરણ કરે ત્યારે ચેતનાનું અતિક્રમણ થાય અને તીવ્ર અભીપ્સા બહાર આવે. સ્ત્રી-સર્જકો પાસે સર્જનશક્તિની મૂડી છે. તેઓ રચનાને સેવે, પોતાના વિવેચક બને. ખૂબ વાંચે અને લયને આત્મસાત્ કરે એવી શુભેચ્છા આપી હતી. આરંભે પારુલ દેસાઈએ ઉષાબહેનના સાહિત્યસર્જન અને સ્વાધ્યાયનો પરિચય આપ્યો હતો.

– સુધા ભટ્ટ

જેલકાર્યક્રમો

તા. ૧૫-૯-૨૦૧૨ના રોજ કવિ-સંમેલન યોજાયું હતું જેમાં શૈલેશ પંડ્યા ‘ભીનાશ’, કનેયાલાલ બારોટ અને જેલનાં બંદીવાન શૈલેશ પંડ્યાએ કવિતાનું પઠન કર્યું હતું. તા. ૧૮-૯-૨૦૧૨ના રોજ મહેસાણા જિલ્લા જેલમાં ‘સર્જક સાથે સંવાદ’માં રાજેશ વ્યાસ ‘મિસ્કીન’, મંગળ રાવળ અને અમૃત બંટઈવાળાએ ભાગ લીધો હતો. વિનાયક રાવલે સંચાલન કર્યું હતું. રાજકોટ મધ્યસ્થ જેલમાં મહિલા કવિ-સંમેલન થયું હતું જેમાં પૂર્વીબહેન પંડિત, તનુબહેન પટેલ, નયનાબહેન મહેતા અને ગોપાલી બૂચે ભાગ લીધો હતો.

– ગંગારામ વાઘેલા

માતૃભાષાના ચાહકો જોગ...

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ સંચાલિત માતૃભાષા-સંવર્ધન કેન્દ્ર દ્વારા પ્રકાશિત ત્રૈમાસિક 'માતૃભાષાપ્રબોધ' માતૃભાષા-સંવર્ધન અંગેના વિચારો, પ્રવૃત્તિઓ આદિને જનસમૂહ સુધી પહોંચાડવાની કોશિશ કરી રહ્યું છે. તેમાં આપના વિચારો, સમસ્યા, તેના ઉકેલ આદિ પ્રકાશિત થઈ શકશે. આપના વિચારો કાવ્ય, ટૂંકી વાર્તા કે નાટક રૂપે આલેખાયા હશે તો સામાન્ય ભાષક માટે એ સંવાદ અને આસ્વાદ બંનેની ભૂમિકા પૂરી પાડશે. અન્ય વિચારકો, વિદ્વાનોના માતૃભાષા સંદર્ભેના વિચારોનું સંકલન પણ આવકાર્ય છે.

આપના લખાણ માટે સહસંયોજકશ્રી, 'માતૃભાષા-સંવર્ધન કેન્દ્ર', ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, ટાઇમ્સ પાછળ, આશ્રમ રોડ, અમદાવાદનો સંપર્ક સાધવો. ફોન નં. ૨૬૫૮૭૮૪૭, ૨૬૫૭૬૩૭૧.

E-mail : matrubhasagsp@gmail.com, gspamd@vsnl.net

આભાર સહ,

પિંકી પંડ્યા

સહસંયોજક

માતૃભાષા-સંવર્ધન કેન્દ્ર

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનાં આગામી કાર્યક્રમો

ગ્રંથ સાથે ગોઠડી

સંયોજક : હરીશ ખત્રી,

ઈતુભાઈ કુરકુટિયા તા. ૫-૧૦-૨૦૧૨ના રોજ શુક્રવારે સાંજે ૬.૦૦ કલાકે રસીલાબહેન કડિયા સંકલિત પુસ્તક 'બસ હવે બહુ થયું'નો આસ્વાદ કરાવશે.

બુધસભા

ધીરુ પરીખની નિશ્રામાં : તા. ૩, ૧૦, ૧૭, ૨૪, ૩૧-૧૦-૨૦૧૨ બુધવારે સાંજે ૭.૦૦ કલાકે બુધસભા

અનુવાદ : અભિમુખતા

સંયોજક : રૂપા શેઠ તા. ૮-૧૨-૨૦૧૨ મંગળવારે સાંજે ૬.૦૦ કલાકે સુધા મહેતા અનુવાદ વિશે વ્યાખ્યાન આપશે.

એની સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહન નિધિ

સંયોજક : પ્રજ્ઞા પટેલ, પારુલ દેસાઈ તા. ૧૫-૧૦-૨૦૧૨, સોમવાર બપોરે ૪.૦૦ કલાકે બહેનો દ્વારા અપ્રસિદ્ધ કૃતિઓનું પઠન.

નવોદિત સર્જક સાથે સંવાદ

સંયોજક : ધ્વનિલ પારેખ તા. ૨૦-૧૦-૨૦૧૨ શનિવારે સાંજે ૬.૦૦ કલાકે
નવોદિત સર્જક સાથે સંવાદ થશે.

પાક્ષિકી

સંયોજક : દીવાન ઠાકોર તા. ૧૮-૧૦-૨૦૧૨ ગુરુવારે દક્ષાબહેન અનુવાદિત
વાર્તાનું પઠન કરશે.

પરિષદ પુસ્તકાલય આપણાં બારણે

www.gujaratisahityaparishad.com/library/login/login.php

ઉપરોક્ત Link - પરથી આપ '૬૧૧૪૮' પુસ્તકોનાં શીર્ષકો જોઈ શકો
છો અને વાંચવા માટેનું પસંદ પુસ્તક પુસ્તકાલયમાં છે કે નહીં તે તપાસી શકો છો.

ખાસ નોંધ :

cml gspamd@yahoo.com પરથી ચી. મં. ગ્રંથાલયમાં પુસ્તકો રિન્યુ
કરાવી શકાશે. પરંતુ ગ્રંથાલયમાં ઉપયોગી પુસ્તકો રિન્યુ થશે નહીં.

૨૭મું જ્ઞાનસત્ર

તારીખ : ૨૧ / ૨૨ / ૨૩ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૨

યજમાન સંસ્થા : વીર નર્મદ દક્ષિણ ગુજરાત યુનિવર્સિટી, સુરત

જ્ઞાનસત્રના અધ્યક્ષ : શ્રી વર્ષા અડાલજા

પહેલી બેઠક તા. ૨૧-૧૨-૨૦૧૨, શુક્રવાર, સવારે ૧૧.૦૦થી ૧.૦૦

ઉદ્ઘાટન બેઠક

અધ્યક્ષ : શ્રી વર્ષા અડાલજા

પ્રમુખશ્રીનો પરિચય : શ્રી રઘુવીર ચૌધરી

પ્રાસંગિક : શ્રી અનિલા દલાલ / શ્રી ભગવતીકુમાર શર્મા

બીજી બેઠક તા. ૨૧-૧૨-૨૦૧૨, શુક્રવાર, બપોરે ૨.૩૦થી ૫.૩૦

સર્જકનું પુનઃમૂલ્યાંકન : જયંત પાઠક

અધ્યક્ષ : રવીન્દ્ર પારેખ

કવિતા વિશે : સતીશ વ્યાસ

સર્જનાત્મક ગદ્ય : મણિલાલ હ. પટેલ

વિવેચન : નલિની માડગાંવકર

સંચાલન : નીતિન વડગામા

ત્રીજી બેઠક રાત્રે ૭.૩૦થી ૮.૩૦ પારિતોષિક વિતરણ

સંચાલન : પ્રફુલ રાવલ, અધ્યક્ષ : શ્રી વર્ષા અડાલજા

ચોથી બેઠક 'મળેલા જીવ'નું વાચિકમ્

સંકલન અને નિર્દેશન : પરેશ નાયક, સહયોગ : દૈષ્ટિ પટેલ

કલાકારો : રાજુ બારોટ, આરતી પટેલ, અર્ચન ત્રિવેદી, મોરલી પટેલ, ભરત ઠક્કર, જિગીશા ત્રિવેદી, તુષાર દવે

તા. ૨૨-૧૨-૨૦૧૨, શનિવાર, સવારે ૮.૦૦થી ૯.૩૦

મધ્યસ્થ અને કાર્યવાહક સમિતિની સંયુક્ત બેઠક

પાંચમી બેઠક તા. ૨૨-૧૨-૨૦૧૨, શનિવાર, સવારે ૧૦.૦૦થી ૧.૦૦ બે વર્ષના

સાહિત્યનું સરવૈયું (૨૦૧૦-૨૦૧૧)

અધ્યક્ષ : દીપક મહેતા

કવિતા : અજયસિંહ ચૌહાણ

નાટક : શૈલેષ ટેવાણી

વિવેચન : પારુલ દેસાઈ

ચરિત્ર-સાહિત્ય : સંધ્યા ભટ્ટ

અનુવાદ : રૂપા શેઠ
સંચાલન : કીર્તિદા શાહ

છઠ્ઠી બેઠક તા. ૨૨-૧૨-૨૦૧૨, શનિવાર, સમય ૩.૦૦થી ૬.૦૦

બે વર્ષના સાહિત્યનું સરવૈયું (૨૦૧૦-૨૦૧૧)

અધ્યક્ષ : કિરીટ દૂધાત
ટૂંકી વાર્તા : કનુ ખડદીયા
નવલકથા : દીપક પટેલ, શ્રી જિજ્ઞા વ્યાસ
નિબંધ : યશોધર રાવલ
સંશોધન-સંપાદન : રાજેશ્વરી પટેલ
બાળસાહિત્ય : વિરંચિ ત્રિવેદી
સંચાલન : જનક નાયક

સાતમી બેઠક રાત્રે ૮.૩૦થી યજમાન સંસ્થા આયોજિત સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ

આઠમી બેઠક તા. ૨૩-૧૨-૨૦૧૨, સવારે ૯.૦૦થી ૧૧.૩૦

સાહિત્યસ્વરૂપ : નવલકથા : સમકાલીન નવલકથા

અધ્યક્ષ : ઈલા આરબ મહેતા
વક્તા : ભરત મહેતા (સ્થિત્યંતર સામગ્રીલક્ષી)
ગુણવંત વ્યાસ (સ્થિત્યંતર સ્વરૂપલક્ષી)
યોગેન્દ્ર વ્યાસ (ભાષાકર્મ)
સંચાલન : યોગેશ જોષી

નવમી બેઠક સવારે ૧૧.૩૦થી ૧.૦૦ (યજમાન સંસ્થા)

દશમી બેઠક સમાપન બેઠક બપોરે ૧.૦૦થી ૧.૩૦

આભારદર્શન : યજમાન સંસ્થા વતી : દક્ષેશ ઠાકર
ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ વતી : રાજેન્દ્ર પટેલ

નોંધ : જ્ઞાનસત્રમાં ભાગ લેવા ઇચ્છતાં સૌ તા. ૧૫-૧૨-૨૦૧૨ સુધીમાં ભોજન ઉતારા ફી અને પ્રતિનિધિ શુલ્કના રૂ. ૩૦૦/- તથા વિદ્યાર્થીઓ માટે રૂ. ૧૫૦/- ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ કાર્યાલય, અમદાવાદને મોકલી આપવા વિનંતી.

ચિત્રકાર : શ્રી સુધાકર યાદવ (જ. ૧૯૫૭, મહારાષ્ટ્ર)

શીર્ષક : અનટાઇટલ્સ

માધ્યમ : કાગળ પર એકેલિક

માપ : ૩૦" x ૪૦"

વર્ષ : ૧૯૯૮

અમૂર્ત કલા વિશે ઘણું ઓછું લખાયું છે. જે લખાયું છે તેમાં પણ ઘણુંખરું અધકચરું અને વાયવ્ય જ લેખી શકાય. મોટાભાગે અમૂર્તતાનો સંબંધ આધ્યાત્મિક પ્રક્રિયાઓ સાથે જોડવામાં આવે છે. જેમાં દાર્શનિક / આધ્યાત્મિક ચર્ચાઓમાં કલાકાર અને કલાસમીક્ષક બંને સરી પડે છે. જ્યારે કલાકૃતિની પ્રત્યક્ષ અનુભૂતિ અને એમાં પ્રયોજાયેલા ઘટકોની વાત જ બાજુ પર રહી જાય છે. પ્રત્યક્ષ સંદર્ભોમાંથી અમૂર્તતા તરફ ગતિ કરનારા ઘણા કલાકારો રંગ-લેપન અને અવકાશ રચનાની કેટલીક પ્રયુક્તિઓને જ વળગી રહે છે. પરિણામે એમનાં સર્જનોમાં બાહ્ય સામ્યતા સિવાય કોઈ ગતિ જોવા મળતી નથી. આમ તેઓ અમૂર્ત કલાકાર તરીકે ઓળખાય તો છે પણ એકંદરે જોતાં તેઓ કોઈ નક્કર પીઠિકા તૈયાર કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે. સમય જતાં એમનું કામ પણ વિસરાઈ જાય છે.

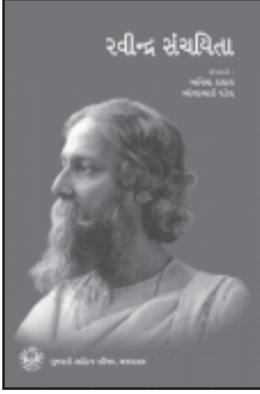
ગુજરાતને કલાકાર શ્રી સુધાકર યાદવનો પરિચય આપણા અનન્ય છબીકાર અને ગુજરાતી ભાષાના વિલક્ષણ ગદ્યકાર પૂજ્યશ્રી અશ્વિન મહેતાના પુસ્તક 'કન્ટેમ્પ્લેટિવ કલર્સ' નિમિત્તે થાય છે. પુસ્તકને સુધાકરજીનો પ્રવેશક સાંપડે છે, જ્યારે આપણને અમૂર્ત કલાના એક મૌલિક વિચારકની ઓળખાણ થાય છે. શ્રી સુધાકર યાદવ પ્રત્યક્ષ અનુભવ અને પદાર્થમાત્રના વસ્તુપરક વિશ્લેષણ દ્વારા પોતાનાં ચિત્રોનું સર્જન કરે છે. તેઓ ભૂમિતિના આકારો (અહીં 'ત્રિકોણ') ખપમાં લે છે. પણ એના કોઈ પૂર્વનિર્ધારિત અર્થના સંદર્ભમાં નહીં. એટલે કે પરંપરાએ આપેલા એના પ્રતીકાત્મક અર્થોની મદદ નથી લેતા બલકે એમનાં ચિત્રોમાં ભૂમિતિના આકારોની સ્થાપના પોતીકી સમજણથી માંડે છે. અને ચિત્રસર્જનની પ્રક્રિયામાં એનું વિગલન પણ તાકે છે.

રંગ, આકાર અને અવકાશ : આ ત્રણે ઘટકો પ્રસ્તુત ચિત્રમાં પરસ્પર ગૂંથાયેલા છે. એકબીજાના આધારે કમિકપણે કે એકરેખીય રીતે ચિત્રનું સ્થાપત્ય રચાયેલું નથી.

અહીં તો ત્રણે ઘટકોના સામંજસ્યમાં ચિત્રનું પોત રચાય છે. ક્યાંક જે રંગનો લસરકો આકાર માટે પીઠિકા પૂરી પાડે છે એ જ આગળ જતાં આકારને ઢાંકે પણ છે. એટલે જ સંગીતના સંચલનો-સ્પંદનો-કંપનો સમો અનુભવ થાય છે. પીળી અને સોનેરી પૃષ્ઠભૂમિમાં ઘેરા-ભૂરાથી જાંબલી અને કાળાના શેડ્સમાં ચિત્રનો પટ આવેખાયો છે. રંગો એકબીજા સાથે એ રીતે વર્તે છે કે પૃષ્ઠભૂમિ જણાતા પીળા-સોનેરી રંગો અને ઘેરા-ભૂરા-જાંબલી-કાળા રંગના સ્તરો એકબીજામાં ઓતપ્રોત થઈ જાય છે. જોકે વચ્ચે-વચ્ચે પીળા-સોનેરી ને ક્યાંક લાલ અને સફેદના અંતરાલો ઘેરા-ભૂરા વર્ણપટલમાં આપણને ડૂબતાં તારે છે. સુધાકરજીએ ચિત્રકાર શ્રી વાસુદેવ ગાયતોન્ડેની કલા વિશે જે રૂપક પ્રયોજ્યું છે, તે એમની પોતાની કલા માટે પણ એટલું જ પ્રસ્તુત જણાય છે. એમણે લખેલું, “જેમ વિભિન્ન આઘાતો વડે નાદની હળવી લહેરો સર્જાય છે, એમ આખાય ચિત્રમાં રંગ લહેરાતો વિસ્તાર પામે છે. ‘જલ પર લહરેં / લહરેં જલ કા અંગ’, એ પ્રમાણે ચિત્રને સંપૂર્ણતા મળે છે.” જેમાં કોઈ ચોક્કસ કેન્દ્રબિંદુ આકારિત નથી, અને છતાં જેનું રણન સમગ્ર ચિત્રમાં વિન્યસ્ત છે, એવા આ ચિત્રની તરલતામાં વિહરવા ભાવકોને આમંત્રણ.

કલા-અધ્યાપક તરીકે ઓળખાવામાં પોતાનું ગૌરવ અનુભવતા, સુધાકરજી, હાલ સર જે. જે. સ્કૂલ ઓફ આર્ટ, મુંબઈમાં ક્રિએટિવ પેઇન્ટિંગના પ્રોફેસર તરીકે કાર્યરત છે.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ પ્રકાશિત તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

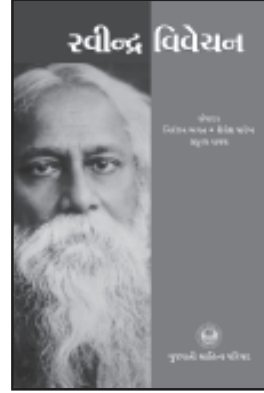
['રવીન્દ્ર સંચયિતા'] : સં. અનિલા દલાલ,
ભોળાભાઈ પટેલ, ડિમાઈ, પાકું પૂઠું,
પૃ. ૩૪+૭૦૨, રૂ. ૪૬૦]

રવીન્દ્ર સાહિત્ય ગુજરાતી વાચકોને સુલભ બને તે હેતુસર રવીન્દ્રનાથની દોઢસોમી જન્મજયંતી નિમિત્તે શ્રી અનિલા દલાલ અને શ્રી ભોળાભાઈ પટેલે અનુદીત રવીન્દ્ર સાહિત્યમાંથી એમની કૃતિઓનું ચયન કરીને આ સંપાદન કર્યું છે. જે રવીન્દ્ર સાહિત્યના અભ્યાસીઓ અને રસિકોને

ખપ લાગે તેવું છે. તેમ જ વિદ્યાર્થીઓને પણ આ સંપાદનથી રવીન્દ્ર સાહિત્યનો પરિચય થશે.

['રવીન્દ્ર વિવેચન'] : સં. નિરંજન ભગત, શૈલેશ પારેખ, પ્રફુલ્લ રાવલ, ડિમાઈ, પાકું પૂઠું,
પૃ. ૧૦+૩૦૨, રૂ. ૨૦૦]

રવીન્દ્રનાથની દોઢસોમી જન્મજયંતી નિમિત્તે રવીન્દ્રનાથ વિશે ગુજરાતી સાહિત્યમાં અવારનવાર અભ્યાસીઓએ જે લખ્યું તેમાંથી ચયન કરીને આ 'રવીન્દ્ર વિવેચન' શ્રી નિરંજન ભગત, શ્રી શૈલેશ પારેખ અને શ્રી પ્રફુલ્લ રાવલે સંપાદિત કર્યું છે. રવીન્દ્ર સાહિત્યને સમજવા અને માણવા માટે અહીં સંપાદિત થયેલા લેખો વાચકોને સહાયભૂત થશે.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ

નદીકિનારે, 'ટાઈમ્સ' પાછળ, આશ્રમમાર્ગ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮.

ફોન : ૨૬૫૮૭૮૪૭

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ પ્રકાશિત તદ્દન નવાં પ્રકાશનો

['મધ્યકાલીન કાવ્યશાસ્ત્ર' : લે. ધીરુ પરીખ,
ડિમાઈ, કાચું પૂઠું, પૃ. ૮+૮૮, રૂ. ૬૦]

ભોગીલાલ સાંડેસરા સ્વાધ્યાયપીઠ અંતર્ગત મધ્યકાલીન અને અર્વાચીન સાહિત્યના અભ્યાસી વિદ્વાન શ્રી ધીરુ પરીખે મધ્યકાલીન સાહિત્યના આધારે તેનું કાવ્યશાસ્ત્ર અહીં રજૂ કર્યું છે. મધ્યકાલીન કાવ્યશાસ્ત્રનું આ ગુજરાતી સાહિત્યમાં પહેલું પ્રકાશન છે. જે કોલેજમાં સ્નાતક અનુસ્નાતક કક્ષાએ અભ્યાસકર્તા વિદ્યાર્થીઓને માર્ગદર્શનરૂપ બની રહેશે.

મધ્યકાલીન સાહિત્યની વિવિધ કૃતિઓમાંથી ઉદાહરણો આપીને તેનું કાવ્યશાસ્ત્ર સ્પષ્ટ કરવાનો અહીં પ્રયાસ થયો છે.

['છિન્નપત્રાવલી' : અનુ. : અનિલા દલાલ,
ડિમાઈ, પાકું પૂઠું, પૃ. ૧૬+૨૮૫,
રૂ. ૨૪૦/-]

રવીન્દ્રનાથના વિશાળ સાહિત્યમાં એમનું પત્રસાહિત્ય અમૂલ્ય છે. સહજ રીતે લખાયેલા આ પત્રોમાં પણ એમની સર્જનાત્મકતા દેખાય છે. મૂળ બંગાળીમાંથી આ પત્રો શ્રી અનિલા દલાલે અનુદિત કર્યા છે. તે પત્રોનું આ પુસ્તક રવીન્દ્ર સાહિત્યના રસિકોને આનંદ આપશે અને રવીન્દ્રનાથના વ્યક્તિત્વને પામવા માટે ઉપયોગી નીવડશે.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ

નદીકિનારે, 'ટાઈમ્સ' પાછળ, આશ્રમમાર્ગ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮.

ફોન : ૨૬૫૮૭૯૪૭